

Vammaisfoorumi ry

Handikappforum rf

Finnish Disability Forum

2.3.2022

Eduskunta
Sivistysvaliokunta
siv@eduskunta.fi

HE 19/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Kirjallinen lausunto

Vammaisfoorumi ry kiittää eduskunnan sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta jättää kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Kirjallisessa asiantuntijalausunnossaan Vammaisfoorumi esittää näkemyksiään hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevan hallituksen esityksen 241/2020 vp esitöiden mukaan hyvinvointialueilla voidaan arvioida olevan nykyisiä kuntia paremmat mahdollisuudet yhtenäistää hoito- ja palvelukäytäntöjä ja palvelujen laatua järjestämisvastuullaan olevissa palveluissa. Tämän arvioidaan osaltaan edistävän yhdenvertaisuutta. Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Säännös sisältää vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta ja myös tosiasiallisesta tasa-arvosta.

Vammaisfoorumi muistuttaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta ja sen sitovuudesta. Sopimus on Suomessa voimassa lainsäätöasetuksena. Se on yksi ihmisoikeussopimus, jota ei tule sivuuttaa. Vaikka sopimuksen ratifiointista tulee kesällä 2022 jo kuusi vuotta, sopimusta ei tunneta läheskään niin hyvin kuin olisi tarpeen.

Esityksessä YK:n vammaisyleissopimusta ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelmaa ei ole mainittu lainkaan.

Vammaisyleissopimuksen tarkastelun tulisi olla aina osa vammaisvaikutusten arviointia.

Erityisesti vammaisyleissopimuksen 24 artikla koskee koulutusta. Sen kohdista seuraavat tulee huomioida esityksessä erityisesti:

d) vammaiset henkilöt saavat yleisessä koulutusjärjestelmässä tuen, jota tarvitaan helpottamaan heidän tehokasta koulutustaan;

e) toteutetaan tehokkaat yksilöidyt tukitoimet ympäristöissä, jotka mahdollistavat opillisen ja sosiaalisen kehityksen enimmäistämisen täysimääräisen osallisuuden tavoitteen mukaisesti.

3. Sopimuspuolet mahdollistavat vammaisille henkilöille elämänhallinnan ja sosiaalisen kehityksen taitojen oppimisen helpottaakseen heidän täysimääräistä ja yhdenvertaista osallistumistaan koulutukseen ja yhteisöön. Tätä varten sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla muun muassa:

a) helpotetaan pistekirjoituksen, korvaavan kirjoituksen, puhetta tukevien ja korvaavien viestintätapojen, -keinojen ja -muotojen sekä erilaisten liikkumistaitojen oppimista ja helpotetaan vertaistukea ja mentorointia;

b) helpotetaan viittomakielen oppimista ja kuurojen yhteisön kielellisen identiteetin edistämistä;

c) varmistetaan, että näkövammaisten, kuurojen, kuulovammaisten tai kuurosokeiden, erityisesti lasten, koulutus annetaan yksilön kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisilla kielillä, viestintätavoilla ja -keinoilla sekä ympäristöissä, jotka mahdollistavat oppimisen ja sosiaalisen kehityksen maksimoinnin.

Keskeiset ehdotukset

Esityksellä täydennetään ja täsmennetään eduskunnan hyväksymää hallituksen esitystä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 241/2020 vp) opiskeluhoollon osalta. Esityksen keskeiset ehdotukset liittyvät kunnan, muiden koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueen välisen yhteistyön varmistamiseen, opiskeluhoolltopalveluihin ohjaamisen laajentamiseen sekä opiskelijoiden henkilötietojen käsittelyyn ja tietojen rekisteröintiin. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuollotlain koulu- ja opiskeluterveydenhuollon pykälää niin, että ne ovat yhteensopivat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen kanssa. Lähipalveluperiaate ehdotetaan ulotettavaksi soveltuvin osin kaikkiin opiskeluhoolltopalveluihin. Lähipalveluperiaatetta Vammaisfoorumi ry pitää kannatettavana asiana.

Esitys edellyttäisi, että opiskeluhoolltopalveluissa työnjaosta on sovittu, tiedonvaihto on toimivaa ja kunkin ammattiryhmän osaamista hyödynnetään tarkoituksenmukaisesti. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä turvataan laintasoisesti opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen lähipalveluperiaate. Opiskelijoiden palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden varmistamiseksi sama periaate on perusteltua turvata pääsääntöisesti myös muihin opiskeluhoolltopalveluihin. Lähipalveluperiaatteesta saisi poiketa kouluterveydenhuollossa suun terveydenhuollon ja erikoistutkimusten osalta. Näitä ei ole useinkaan mahdollista eikä tarkoituksenmukaista järjestää koulujen tiloissa, joten lähipalveluperiaatetta ei voida edellyttää niiden järjestämisessä. Opiskeluterveydenhuollossa järjestämistavan valinnassa opiskelijan edun tulisi aina olla ensisijainen.

Esityksessä todetaan, että kunnan ja hyvinvointialueen on laadittava lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmansa yhteistyössä. Tällä esityksellä täsmennetään edelleen kuntien, muiden koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä opiskeluhoollon osalta. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueelle perustettavasta alueellisesta opiskeluhoollon yhteistyöryhmästä. Hyvinvointialueella olisi velvollisuus muodostaa alueellinen opiskeluhoollon yhteistyöryhmä, jossa olisi alueen koulutuksen järjestäjien, alaikäisten vanhempien tai huoltajien sekä opiskelijoiden edustus. Yhteistyöryhmän tehtävänä olisi valmistella alueellinen opiskeluhoolltosuunnitelma aluevaltuustolle ja seurata sen toteutumista sekä sitä, että opiskeluhoolltopalvelut toimivat yhteistyössä opetustoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ja muiden lasten ja nuorten palvelujen kanssa.

Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa vammaisten oppilaiden ja opiskelijoiden, heidän vanhempiensa tai heitä edustavien järjestöjen tai tahojen oikeudesta osallistua yhteistyöryhmien toimintaan.

Opiskeluhoolltosuunnitelmissa on erityisen tarkasti kiinnitettävä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien, kuten vammaisten oppilaiden ja opiskelijoiden, asemaan. Vammaisten oppilaiden ja opiskelijoiden oikeuksien toteutuminen tulee varmistaa. Vammaiset ihmiset tai heitä edustavat tahot tulee osallistaa opiskeluhoolltosuunnitelmaa laadittaessa, toteutettaessa ja valvottaessa. Lisäksi on huomioitava, että vammaisten oppilaiden ja

opiskelijoiden kohdalla kyse voi olla laaja-alaisesta palveluntarpeesta, jossa yhteistyö eri sektoreiden (esimerkiksi vammaispalvelut) kanssa on erityisen tärkeää osallisuuden varmistamiseksi.

Vammaisfoorumin arvion mukaan alueellisen tason opiskelusuunnitelma edistää yhdenvertaisuutta ja kuntien yhtenäisiä käytäntöjä ja näin ollen edistää kuntien eriarvoisuuden vähenemistä. Opiskeluhoitosuunnitelmissa on erityisen tarkasti kiinnitettävä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien, kuten vammaisten oppilaiden ja opiskelijoiden, asemaan. Vammaisten oppilaiden ja opiskelijoiden oikeuksien toteutuminen tulee varmistaa. Vammaiset ihmiset tai heitä edustavat tahot tulee osallistaa opiskeluhoitosuunnitelmaa laadittaessa, toteutettaessa ja valvottaessa. Opiskeluhoitosuunnitelman vastuiden laajeneminen alueelliselle tasolle mahdollistaa tehokkaamman resurssoinnin sekä pitkäjänteisen suunnittelun ja seurannan.

Koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhoitosuunnitelma olisi sisällöllisesti samankaltainen kuin voimassa olevan lain mukainen oppilaitoksen opiskeluhoitosuunnitelma. Se sisältäisi oppilaitoskohtaiset tiedot koulutuksen järjestäjän oppilaitosten opiskeluhoollon tarpeesta, yhteisöllisen opiskeluhoollon järjestämisestä, yhteistyöstä opiskelijoiden ja muiden tahojen kanssa sekä suunnitelmat opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä lisäksi toimenpiteet opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Monet vammaiset lapset ja nuoret kohtaavat koulussa kiusaamista ja syrjintää. Pitkäjänteinen suunnittelu ja sektorirajat ylittävä moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden välillä parantaa mahdollisuuksia puuttua kiusaamiseen ja syrjintään. Vammaisfoorumi pitää erityisen tärkeänä, että vammaisia lapsia ja heidän vanhempiaan kuullaan heitä koskevissa asioissa. Laajempi yhteistyö edistää myös lasten ja nuorten kuntoutusta ja yhteistyötä erikoissairaanhoidon kanssa.

Vammaisfoorumi näkee, että koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden yhteistyö on tärkeä edellytys opiskeluhoollon toimimiselle. Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa, että valtakunnalliset vammaisjärjestöt tukevat mielellään hyvinvointialueita ja koulutuksen järjestäjiä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain kirjaamista, rekisterinpitoa sekä tietojen salassapitoa esitetään muutettaviksi niin, että sääntely huomioisi paremmin EU:n yleisestä tietosuojasetuksesta johtuvat vaatimukset. Samalla esitetään tarkennettavaksi eri ammattiryhmien kirjaamiskäytäntöjä koskevia säännöksiä. Säännöksiä täsmennettäisiin siltä osin, kun ne koskevat yksilökohtaisen opiskeluhoollon kirjaamiskäytäntöjä sekä tietojen luovuttamista. Ehdotetulla sääntelyllä selkiytettäisiin monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhoollon rekisterinpitäjän roolia sekä täsmennettäisiin salassapitosääntelyä.

Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettuun lakiin esitetään Kansaneläkelaitokselle sekä Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiölle velvoitetta toimia yhteistyössä opiskelijoiden, korkeakoulujen sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa niiden järjestäessä tai tuottaessa opiskeluterveydenhuollon palveluja. Tässäkin yhteydessä Vammaisfoorumi pitää yhteistyöryhmiä perusteltuna tapana varmistua yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa vammaisten opiskelijoiden tai heitä edustavien järjestöjen tai tahojen oikeudesta osallistua yhteistyöryhmien toimintaan.

Kielelliset oikeudet

Kielelliset oikeudet turvataan Suomen perustuslaissa. Vammaisten ihmisten näkökulmasta ongelmia on saamelaiden vammaisten ihmisten sekä viittomakielisten ihmisten kielellisten oikeuksien toteutumisessa.

Viittomakielilaissa (359/2015) säädetään suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumisen edistämisestä. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että viranomaisten ja muuta julkista hallintotehtävää hoitavien tulee edistää viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Hyvinvointialueen vastuulla on tiedottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista sekä suomalaisella että suomenruotsalaisella viittomakielellä (HE 241/2020, s. 417). Viittomakielisten lasten oikeus erityiseen tukeen sekä opiskeluhuoltopalveluihin tulee säilyä ennallaan.

Ruotsinkielisten palveluiden saatavuuteen on kiinnitettävä huomiota. Psykososiaalisen tuen tarjonta vaihtelee ja on monin paikoin suomenkielistä tarjontaa suppeampaa, myös kaksikielisissä kunnissa.

Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus digitaalisessa ympäristössä

Vammaisfoorumi muistuttaa saavutettavuuden merkityksestä digitaalisissa palveluissa ja uudessa teknologiassa. Koulutussektorilla on tärkeää varmistaa huoltajien ja henkilöstön käyttämien digitaalisten järjestelmien saavutettavuus, sillä näkövammaisen ihminen voi yhtä hyvin olla myös oppilaan huoltaja tai koulutussektorin työntekijä.

Lisätietoja

Vammaisfoorumi ry pääsihteeri Anni Kyröläinen anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi
0452174936

Vammaisfoorumi ry

Sari Kokko	Anni Kyröläinen
puheenjohtaja	pääsihteeri